

Михайло Ревуцький
(Тернопіль, Україна)

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЇ В УСВІДОМЛЕННІ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ.

Християнська релігія як один із духовних феноменів, ставить своєю метою спасіння душі. Християнська релігія дає людині безпрецедентну можливість яку вона не в змозі знайти де інде: можливість укріпитися, утвердитися в трансцендентному, в абсолютному. Християнська віра в кінцевому рахунку є вірою в беззаперечну надцінність, покладанням надії на вищий смисл.

Наше розуміння цінностей і ціннісних орієнтирів християнської релігії має дуже мало спільного з конфесійною обмеженістю і як наслідок – релігійною «короткозорістю» [1, с.336] за якою християнський Бог бачиться як сутність, для якого важливим є лише одне: щоб в нього вірило якомога більша кількість людей. Причому вірило саме таким чином, як це продиктовано чи приписано певною християнською конфесією. Неможливо уявити собі, як пише Віктор Франкл, що Бог такий дріб'язковий. Так само як і уявити собі, що для християнської церкви має смисл вимагати від людини, щоб вона вірила. Адже неможливо заставити себе хотіти вірити так само як заставити хотіти любити, чи заставити себе хотіти надіятися не покрививши душею. В ціннісних пріоритетах людини є речі які неможливо хотіти і які неможливо організувати за вимогою чи за наказом.

Аналогічним чином існує ситуація з любов'ю і вірою: ними не можна маніпулювати. Ці інтенціональні (навмисно спрямовані) феномени свідомості особистості, які виникають тоді, коли висвічується адекватний їм предметний зміст. В наш час ми спостерігаємо тенденцію, коли різні християнські конфесії займаються, в основному, боротьбою одна з одною і переманюванням одна в одній віруючих.

Тому, як наслідок, виникає протиріччя, парадигма ціннісних орієнтирів християнства: цінностей віруючого особистісного характеру, і цінностей суспільно орієнтованих, декларованих християнством як суспільно значимих. В результаті проблема їх гармонійного поєднання без втрат їх сутності і моральності особистості.

Ще одна трагічна дилема людини крізь призму цінностей і християнської моральності: людина «вінець» творіння чи найнедоленіша на землі істота. Афористично влучно висловився про цю ситуацію Фрідріх Ніцше: «Людина - це канат протягнутий між твариною і надлюдиною, - канат над прірвою» [2, с.9]. Названу проблему неможливо вирішити без формулювання певних, в дусі догматів християнства, позачасових цінностей, заповідей чи норм. Людина – частинка природи, вона підвладна фізичним законам і не в змозі змінити їх. І все ж людина виходить за межі природи. Людина ніколи не звільниться від дихотомії свого існування: вона не може звільнитися від розуму, навіть якби хотіла цього; і не може звільнитися від тіла, доки жива, і тіло заставляє людину бажання жити.[3, с. 158]

Пошуки цінностей вічного в приходящому, абсолютного у відносному, безкінечного в кінечному, загальнолюдського в індивідуальному. Такі вищі завдання культури в окремих формах і видах свідомості: розуміння ідеалу, вічної краси, майбутнього щастя людства чи божого промислу.

Для науки минулого століття християнські цінності розглядалися крізь призму аксіології. Тобто цінність як значимість матеріального чи ідеального об'єкта у відношенні до мети, устремлень чи потреб людини. Моральна цінність вчинку в етиці Імануїла Канта виражається через моральний закон, який безпосередньо визначає волю людини.

Християнство виходить із розуміння цінностей як абсолютного блага, що має значимість у будь якому відношенні і для будь якого суб'єкта. В основі системи християнських цінностей – євангельські заповіді і моральні правила. Вищим благом і джерелом всіх цінностей є звичайно, підтверджена духовним досвідом, Богооткровенна

істина. Важливе значення має також догмат про спасіння в системі християнських цінностей, який пояснює зміст і мету життя людини – блаженство в Царстві Небесному.

Яке співставлення високих християнських цінностей і реальних характеристик моральності людини? Можна назвати деякі з таких морально значимих і заохочуваних рис особистості.

Зокрема це совість, обов'язок, віра і відповідальність. В абстрактному розумінні кожна з названих моральних якостей не суперечить християнському вченню. Важко вибудувати якусь ієрархію чи порядок в переліку вказаних цінностей. Ми можемо лише зазначити, що совість, обов'язок, віра і відповідальність це почуття. А почуття морального змісту формуються, виховуються, змінюються і є досить динамічними і залежать від багатьох факторів. Крім динаміки почуття морального характеру відзначаються певним рівнем і часто конкретною заангажованністю. Втрата певних почуттів морального змісту чи їх рівня має негативну оцінку з боку ближчого оточення людини.

Значно ближче до християнських цінностей риси морального складу особистості. Це перш за все терпіння і вміння прощати, милосердя, смиренність. Віруючий християнин переконаний в своєму терпінні, що Бог завжди з ним, як вищий зразок даної риси. Ця думка додає йому сили і виказує високий рівень його моральності. Для віруючого християнина терпіння і вміння прощати є головними складовими справжньої любові. Не відповідати злом на зло означає зупинити його поширення і виказує силу а не слабкість – на цьому завжди наголошують християни. Поряд з цим милосердя тлумачиться як вияв практичної любові до ближнього через чотирнадцять справ милосердя: сім для тіла і сім для душі. Тілесне милосердя вказує: голодного нагодувати, спраглого напоїти, роздягненого одягнути, подорожного в дім прийняти, недужому послужити, в'язня відвідати, померлого поховати. Не менш кропіткими є сім справ духовного милосердя: грішника навернути, ненавченого навчити, у сумніві порадити, засмученого потішити, кривду терпеливо зносити, образу від серця прощати, за живих і померлих молитися. Справи милосердя, на переконання віруючих, виявляють вищу моральну гідність християнина.

Риса християнської смиренності передбачає ввічливість, стриманість, повагу до ближнього. В наш непростий час, сучасна демократія з одного боку сприяє реалізації активної громадянської позиції, але з іншого боку так само спонукає до толерантності, поваги, ввічливості, стриманості, відповідальності, підпорядкуванні законам і суспільним інтересам. Всі ці морально-етичні засади цілком узгоджуються з чеснотою і цінністю смирення у християнстві. Так само у політичному, суспільному та економічному житті сучасної України смиренність може стати ключовою передумовою для подолання кризи у всіх сферах, зменшення радикалізації суспільства та побудови майбутнього на основі християнських демократичних цінностей [4]. Безперечно, що ці переконання і заклики є очевидними і актуальними.

Логічно, що з відповідним набором моральних чеснот, вихованих і набутих, особистість готова до життєвої моральної позиції, а саме здатності розрізняти добро і зло, готова до прояву самовідданої любові, до подолання життєвих випробувань. Моральна поведінка також означає готовність служити людям і Батьківщині, до проявів духовної розсудливості і доброї волі.

Ціннісні християнські орієнтири моральної особистості це своєрідний збірний образ тих почуттів, які в різних випадках і за різних обставин породжуються думкою про присутність надприродного. Американський психолог Вільям Джемс [5] зазначає, що релігійні цінності і почуття викликані специфічною природою об'єкту їх направленості і переживаннями релігійних людей.

Література:

1. Франкл В. Психотерапия и религия.// Франкл В. Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
2. Ницше Ф. Так говорил Заратустра.// Ницше Ф. Сочинения в двух томах. Т.2. М.: Мысль, 1990. – 829 с.

3. Фромм Э. Психоанализ и религия.// Сумерки богов. М.- 1989. – 398 с.
4. Юрій Мірошніченко. Смиріння – ключова чеснота в християнському демократичному суспільстві. Електронний ресурс: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/yurii-miroshnychenko/565f6b928c330/>
5. Вільям Джемс Многообразие религиозного опыта. Електронний ресурс: <http://psylib.org.ua/books/james01/>

Олеся Розумович
(Тернопіль, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ СТОСУНКІВ ЕЛІТИ І МАСИ (за вченням Х. Ортеги-і-Гасета)

Щоб рухатися вперед, вважає Ортега-і-Гасет, потрібно культивувати творчий потенціал як окремої людини, так і держави, Європи, людства в цілому. В цьому суть концепції розвитку людства.

Що ж є його джерелом? «Тільки почуття влади і відповідальності, яка виростає з нього, можуть тримати в напрузі духовні сили Заходу» [4, с. 106]. Без волі до життя і панування не розвиватимуться ні наука, ні техніка, ні мистецтво, ні мораль. «Коли європеєць звикне, що він сам не панує, вистачить півтора покоління, щоб старий континент, а за ним і цілий світ поринув у моральне отупіння, в інтелектуальну неплідність і в загальне варварство» [4, с. 105–106].

Творчий акт немислимий без енергійних зусиль. «Творче життя – це енергійне життя, і воно можливе лише в двох ситуаціях: або людина панує, або вона живе у світі, де панує хтось інший, якому признається повне право на владу; або я паную сам, або я слухаюсь» [4, с. 106]. Слухатися означає не лише терпіти владу, а уміти солідаризуватися. «Творче життя вимагає режиму високої духовної гігієни, високої чесності та постійних стимулів, які зберігають усвідомлення людської гідності» [там само]. Для характеристики еліти і маси Ортега послуговується поняттями активність і реактивність. Він надає перевагу особистостям, спроможним на цілеспрямоване зусилля. «Це люди добірні, шляхетні, єдино активні, а не лише реактивні, для них життя – це постійне напруження, безнастанне тренування. Тренування – аскеза. Це – аскети» [4, с. 52]. Але переважна більшість людей «неспроможні на жодне зусилля, хіба що воно є безпосередньою реакцією на зовнішній тиск» [там само].

Людина еліти благородна, вона здатна служити людству в силу внутрішньої потреби, а не з примусу.

Кращі люди розуміють смисл життя як «вічне зусилля», в безкорисливій можливості реалізувати свій потенціал не задля чогось іншого, а як самоціль. Масова людина, навпаки, турбується лише про зиск. Там, де основною метою стають достаток і ситість, починається доба мас. Для розуміння соціального вчення Ортеги важливою є теза про те, що труднощі долають активні люди, а пасивні спроможні хіба що на реактивність. Перших він називає аристократами духу. «Аристократ – людина, що висуває високі вимоги до себе, на відміну від людини маси – людини-користувача, людини-споживача, людини-обивателя» [2, с. 106].

Кого ж можна назвати людиною еліти? Це не та людина, яка вважає себе вищою і кращою за інших і зневажає їх. Риси шляхетності, про які говорив ще Конфуцій, це вимогливість до себе та самовдосконалення.

Найбільшою проблемою сучасності Ортега вважає те, що сучасна людина-маса увірвала в свою самодостатність. Сьогодні маса стала домінуючою силою, вона привласнила собі всі досягнення цивілізації, вона об'єдналася і згуртувалася. Стосовно всього вищого від неї маса налаштована войовничо, вона знищує витончені соціальні структури, які культивувалися віками, в тому числі й еліту. Найбільшу суперечливість мислитель вбачає в тому, що «людина-маса», маючи величезні можливості та сили,